

π 4
1537

4. 357, 3

J

D
G
C

A

UNIVERSITÄTS-
HALT
(BAAL
UNIVERSITÄTS-

II b
1537

DISQUISITIO ETHICO-NOMICA
Principiis Gentium & Civilis Juris nixa

DE

JUDICIO MORUM,

quam

SUB PRÆSIDIO

Viri Nobilissimi, Amplissimi, Consultissimi

DN. HENRICI COCCEJI, J. U. D.

GENTIUM ET FEUDALIS JURIS IN ALMA ELE-
CTORALI PALATINA UNIVERSITATE PROFESSORIS MA-
GNO ACUMINIS ET INDUSTRIÆ MERITO,

CELEBERRIMI,

PRÆCEPTORIS AC FAUTORIS SUI

æviternum colendi,

Moratae Eruditorum examinationi
Horis locoque solitis ad diem 26. Apriliis
submittit

ALBERTUS CASPARUS GEIER, Rt.

Autor & Respondens.

Quintilianus Lib. 5. Instit. 12. in fin.

Nunquam hoc continget MALIS MORIBUS
Regum, ut, si qua fecerint pretiosiora, fa-
ciant & bona.

ANNO M DC LXXIX.

ROYALTY TO ETHIO-ANOMICA
Printis Genuin & Ceteris
DE
JUDICII
MORUM.

SUB PRÆSIDIO
D. N. HENRICI COCCHELI
GENITUM ET FIDELIS JUS IN ALMA ELE
CTORALI SALINA UNIVERSITATE PROFESSORIS MA
GNO ACADEMICIS ET INSISTITIS MERITO
CELEBRITATE
FRANCISCAE AC TAVTORAE

Interim colenda
Moralis Ethicorum examinatione
Hanc locum in ad hunc locum
liberum
ALBERTUS CASPARUS GELPER
Auctor & Respondens
Nuncupandi hoc condisce MALIS MORIBUS
Reguntur in qua locum in
GELPER

ANNO M DC LXXIX

I. A. F.
P R O O E M I U M.

Omanis vetustioribus in antiquo more fuit positum, ne quem ante tempus in publicum admitterent, sed Reipublicæ aliisque gravioris momenti negotiis tractandis certam maturamq; ætatem præscriberent, rati, regiminis frœna juvenibus adhuc acerborum morum adoptare, perinde esse ac Cothurnum infanti, & solis currum Phæthonti committere, cujus tamen rei.

*Ardua prima via est, & quâ vix mane recentes
Enituntur equi.*

Inde ergò, utpote Cultori Pythagorei silentii & non alia indecora forsan aut somnolenta ratione contingit, ut hætenus manus de tabula publicè teneretur, ætatis nempe imbecillioris meditatione, ac providâ Venerandi DN. PARENTIS, qua studiorum cursum regit, cura, quæ simul suasit, ut in præsentiarum quoque hac ipsa tractatione naturæ ordo intenderetur, & à faciliore privatae domus sacris ac iuribus nonnullis primitiæ exculti studii (publicæ jurisdicti-

onis materià adhuc post tergum maturioris atatis relictà) inciperent, atque hoc ipso virgula Canonum rubra *de Clerico per saltum presumptuoso* evitaretur. Itaque omnis nostra disquisitio nunc in hoc tantum incumbet, ut pluribus patefcatur: Annon inter privatos quoque & in quibus aliqua veluti cujusdam jurisdictionis, seu judicii species L. L. sit constituta, quo quilibet Paterf. in mores eorum, qui sub sunt potestati, animadvertere possit? Deprehendi equidem, viam hujus rei in consideratione alicujus judicii moralis legum civilium ac canonum decempeda subacti, nondum aliis ita tritam, sed fermè Thema intactum, non indignum tamen, cui nervi sagacioris perlustrationis pro captu aptarentur. Nec pudori erit foeminarum, juniorumve, aut servilibus moribus jura edisserere, de quibus integros tractatus conscribere olim maximos Philosophos, & alios hodie æque non puduit nobiscum memores illius lemmatis politici: τὸ αὐτῶν τῶν μεταβολῶν πολιτικῶν τὸ μικρόν ἐστὶ *Maximarum in Republ. mutationum causam esse*, PARVA NEGLIGERE. *Aristot. lib. 5. Politicorum cap. 7. & 8.* Eo ergò quo fieri poterit compendio idipsum jam porrò videbimus.

MEMBRUM I.

De Judicio morum in genere & ratione subjecti.

§. I.

DE subjecto tractationis nostræ nempe moribus, in omnibus disciplinis practicis atque insuper in physicis quoque suo modo agitur, Nos pro nostri instituti ratione missa jam consideratione judicii morum physica atque politica, quamvis in Rebuspublicis non contemnendi usus, de quo consulendi post veteres *Æschacius Major*

jo

*ior in scrutinio ingeniorum, Scipio Claramontius in aureo Com-
mentario de conjectandis animi motibus, & Job. Barclay in Ico-
ne animorum, cujus pensi meditationem ut paulo latiore, Imperii nempe morum universalis maturiori ætatis articu-
lo reservamus hac vice subsistentes tantum in contempla-
tione iudicii morum Ethico-Nomico, idque propter indi-
viduos harum disciplinarum nexus, in quibus ubi desinit
Ethicus, ibi incipit Iustus.*

§. 2. Mores Ethicè considerati, juxta sanio-rem Phi-
losophiæ scholam, nobis sunt habitus animi & voluntatis
exerciti in appetitu agente cum vel sine ratione consisten-
tes; Unde illorum bonitas vel malitia virtus aut vitium
prognascitur, de cujus rei veritate post Clasicos Schola-
rum autores testatur *Wilhelmus Mechovius l. 4. Philos. Paræ-
net. c. 1. & l. 5. c. 1.* Hinc Græcis quoque dicuntur ἄθῆ con-
svetudines, quæ sunt hominum actus, quatenus sæpius ite-
rantur frequentique usu facilitatem quandam & propensi-
onem agendi induxerunt. Idem enim est sæpius agere, &
assuetum esse, seu solere agere; unde morum & consvetu-
dinis substantia consistit in actuum pluralitate atque fre-
quentia *l. 1. voc. frequenter. l. 2. verb. ususque longævi. C. Quæ
sit long. cons. l. 32. §. 1. voc. factis. l. 33. voc. diuturna. l. 38. voc.
perpetuò de Legib.*

§. 3. Circa hos mores hominumve habitus exercitos
actuales moderandos occupata est universa tum Ethica,
tum Jurisprudencia; illa quidem respectu ad se, unde sui
cuique mores, conciliare fortunam, dicuntur *Cornel. Nepoti
in vita Pomponii Attici*, hæc verò simul & præcipuè ad alios
habito, ista monstrat, hæc præcipit mores & habitus ad vir-
tutum ac justitiæ normam dirigere, eo fine, ut facilitate &
propensione exercita agendi, juxta §. præc. homines pro-
clives reddantur ad consecrationem virtutum & fugam vi-
tiorum;

riorum; quippe cum in his duobus polis tota sphaera felicitatis politicae atque suprema illa Mundi Lex SALUS Populi, consistat: unde non praemiis tantum sed poenis quoque habitus illi exerciti intra legum terminos coercentur, juxta *Ulp. in l. 1. §. 1. de Just. & Jur.* Hinc etiam fit quod ipsae virtutes ipsaque jura dicantur mores, item boni mores, *Sitten* teu und Rechte / gute *Sitten*: mores scilicet qui injunguntur, quibus uti debemus, non quibus homines vulgo uti solent quocumque naturae impetu, cum scilicet non quid Romae fiat, sed fieri debeat, attendendum sit. Estque hac formula nihil frequentius tam in Codice sacro. *Psalms. CXIX. vers. 66.* quam jure Civ. *l. 9. l. 15. de Cond. inst. l. 35. §. 1. l. 134. pr. de V. O. l. 15. §. 2. §. 5. §. 6. de Injur. l. 112. §. pen. de Legat. 1. l. 6. l. ult. C. de pact. & innumeris aliis, in quibus contra mores vel contra bonos mores fieri dicitur, quicquid contra leges sit: & in *l. 5. C. de Just. & Subst.* dicitur, cum boni mores id vetent. Unde & tota disciplina haec dicitur moralis, ac ipsum jus definitur à Grotio facultas seu qualitas moralis, *L. 1. J. B. & P. c. 1. §. 3.**

§. 4. Coeterum maxima adhuc est differentia inter mores Ethicè seu respectu virtutis, & inter mores juridicè ac cum effectu juris spectatos, qualis scilicet est inter ipsam virtutem & justitiam: virtutes enim in rebus nostris exercemus, justitiam in alienis, quando quod aliorum est ipsis tribuimus, indeque tota atque summa ejus ratio in eo est, ut suum cuique tribuatur. Sunt tamen in praecipuis virtutum quoque nonnulla, quae ad Leges transferri solent, dum potestas circa res nostras, in quibus virtutem exercendam esse diximus, aut nobis aufertur aut restringitur, adeoque quodammodo jus alterius fit, quo suum cuique tribuendum. Qua ratione in nonnullis casibus ad gratitudinem, humanitatem, obedientiam &c. jure ac lege compellimur, etsi tantum

tum virtutes sint. *arg. l. 6. §. 1. de agnosc. & alend. lib. 1. §. de ju-
re patron. Nov. 78. c. 2. §. 2. Inst. de donat. l. fin. C. de re voc. do-
nat. Donell. 2. Comm. 17. & 14. Comm. 27. ibiq. Hilliger.* Nam
quamvis ex Ethicis morum præceptis ideò non præcisè ob-
ligentur homines, quia sunt doctrinæ non legum præcepta:
quatenus tamen coercendi mores potestas jure & subordi-
nationis naturalis lege certis personis tribuitur, & ita ali-
quod morum judicium in alios constituitur, eatenus ad jus
pertinent, quo præcisè ad normam morum eorumque re-
ctitudinis tenendam necessitate juris ex regulis prudentiæ
Architectonicæ civilis hoc imperantis compelli quis potest,
juxta doctrinam *Stagyrita 3. politicor. 4. & arg. l. 84. §. 1. de R.
I. l. 1. de pact. l. 26. §. 12. de condict. indeb. t. t. de obseq. parent. at-
que patron. præstandis.* Quam in rem egregia tradit *Joan. a
Felden in Prefat. Analyseos Politica Aristotelica.*

MEMBRUM II.

De judicio morum ratione prædicati & an
privatis vel in privatos illud competat?

§. 5. De moribus tractationi nostræ subjectis prædi-
catur judicari, aut judicium, sive notio cognitio cum facul-
tate potestativa approbandi vel reprobandi, cujus definitio
ex quæstione thematis nostri proœmiali abunde colligitur.
Fit autem judicii morum mentio in *l. 15. §. 1. in fin. verb. mo-
rum coercionem non habet. l. 39. verb. mores accusant. bus sol.
matrum l. un. C. de repud. & judicio morum sublato. l. un. §. 5. C.
de rei ux. act. l. 5. princ. de pact. dot. verb. ne de moribus agatur.*
Et notum quoque est celebratissimum illud apud Roma-
nos Censuræ munus, qui à censendo vel arbitrando dice-
bantur, quòd summum eis castigandi civium privatos mo-
res arbitrium statis temporibus competeret. Unde populi
Rom.

Rom. moribus præesse, & præfecti morum, ac magistri veteris disciplinae & severitatis dicuntur *Ciceroni pro A. Cluent.* munusque illorum, magistra pudoris & modestiæ, severitas censoria eidem *Orat. in L. Pison. & Liv. teste lib. 4. histor. c. 8.* Censura tanto incremento aucta est, ut morum disciplinaeque Romanæ penes eam regimen. Senatus equitumque centuriæ decoris dedecorumque discrimen sub ditione ejus magistratus: publicorum jus privatorumque locorum & vectigalia populi Rom. sub nutu atque arbitrio essent. Idque Lege Censoria cautum fuit his verbis: Censores populi cœlibes esse prohibent, mores populi regunt, probrum in Senatu ne relinquunt &c. *Alexand. ab Alexand. Genial. dier. lib. 3. c. 13.* Ubi munus eorum speciatim ita describit: Hi maximarum minimarumque rerum præcipue circa morum disciplinam, cogitationem, animadversionemque habent. Nam de juramento cognoscere & in perjuros animadvertere, epularum sumtus cohibere. Senatores legere & cooptare, summotis indignissimis & honestissimis allectis: Principem senatus constituere, immeritosque propter turpitudinem sordesque vitæ senatu vel tribu amovere, notisque & ignominiiis afficere, aut in Censuræ tabulas referre, etiam Ædilem Quæstorumque: tum illos, qui agrum mali colerent, aut incuriose haberent, perditosque & profusos nepotes, parumque honestis moribus viventes, aut verbis incivilibus loquentes, ærarios facere, censoriæ potestatis erat: in quo id fuit servatum, ut motis à senatu notas adscriberent & demerita notarent &c. Exempla lecti à Censoribus Senatus & Constituti Principis Senatus sunt ap. *Lev. l. 27. c. 11. l. 40. c. 52. & l. 41. c. pen. &c.* *Plutarchus* quoque in *Cat. Maj.* de eorum officio sic refert. Neque enim vel matrimonium vel sobolis procreatio vel quotidianus victus vel convivium cujusquam solutum & liberum

berum indagine fuit: cumque longè sagaciùs ex his quam ex publicis actionibus mores hominum perspici putarentur, custodes & moderatores correctoresque, ne quis ad voluptates deflecterent, vel excederent patria & vetera instituta, designabantur, eosque Censores appellabant.

§. 6. Incredibile verò est, quantæ autoritatis hic magistratus Romanis olim fuerit, & quam latè patuerit ejus potestas, inde ab infimis ac fœminis ad Principes usque Senatus, cum constituendi amovendique à Senatu arbitrio, extensa: ita ut sacra quædam & religiosa veneratio ejus omnibus insita videretur, quam contestatur quoque *Cicero Appio Censori lib. 3. ad fam ep. ult.*: Hæc cum ad te scribebam, censorem jam te esse sperabam, eoque brevior est hæc epistola, & ut adversus magistrum morum, modestior. Neque, sanè eam nisi clari illustresque post triumphos & consulatus expetebant, ut inquit *Alex. ab Alex. d. c. 13.* adeò ut magistratum ducemque nil magis ornare quam censuram, dixerit *Plin. lib. 14. in proœm.* Unde & propter magnitudinem potestatis hic magistratus à populo summa ambitione contendebatur. *Cic. or. 2 in Verrem* idque vix aliunde illustrius apparet, quam ex eo quod *Plutarchus in Paulo AEmilio Macedone*, de hoc ipso Magno Imp. refert, ostensusurum quam carus illi actis tot triumphis peractisque tot egregiis facinoribus populo Rom. esset: illud (se quàm carus Populo esset hic Heros) declaravit P.R. cum inter alios honores contulit in eum censuræ dignitatem: qui magistratus omnium sanctissimo, magnæque est, cum in aliis tum in moribus regendis auctoritatis. Et in M. Catone Maj. de Censura hæc affert: Fastigium quoddam est hic magistratus honorum omnium, & quodammodo omnium in Republica actionum moderatio præfulgetque cum ingentia auctoritate, tum morum ac vitæ judicio: adeò ut, ceu

B

idem

idem refert d. l. ipsi quoque Catoni, acerrimo morum exactori summum hunc honorem ac magistratum inviderint nobilissimi quique. Denique quanto censuræ dignitas fuerit, apparuit inde quoque cum ipsi Principes Senatus, narrante *Liv. lib. 40. c. 46.* cum agmine Civitatis ad Censores, qui in campo ad aram Martis sellis curulibus confederant concordiam inter eos deprecaturi descenderent, & hac ad eos oratione uterentur: Non obliti sumus, Censores, vos paulò antè ab universo populo Romano moribus nostris præpositos esse, & nos à vobis admoneri & regi, non vos à nobis debere. Et quid severius quam quod Cornelium Rufinum, bis consulatu, bis dictaturâ functum obsolam luxuriæ notum à Censore Fabricio senatu motum refert *Gellius lib. 4. c. 8. & Valer. Max. lib. 2. c. 9.* Similiaque severitatum exempla passim apud *Liv.* occurrunt.

§. 7. Hinc ergo perspicere licet, quàm solliciti fuerint Romani quantamque curam habuerint morum rectè formandorum & retinendorum; tantam sanè ut nec in momentosissimis rebus majorem. Hodie verò in profligatissima hac ætate & morum fæce contaminatissima hoc similiave morum judicia omnium minimè aut frigidè saltim obtinent plerumque, & ubi longissime à regula morum mores abeunt atque degenerant, ibi quàm minime ad certam & æqualem regulam exiguntur, juxta vulgare;

Dat veniam corvis vexat censura columba:

in tantum, ut magnus seculi nostri eruditi vir H. G. inter alia paradoxa asserere non erubuerit, veræ Ecclesiæ notam ibi quærendam, ubi mores corruptissimi. Hinc non immerito exclamat *Oldendorp. in Lex. Jur.* quod nullus in Republica magistratus magis desiderari videatur quam Censoris, cujus tamen ne umbra quidem extat, quod jam suo tempore conquestus *Juvenalis Satyr. 3.*

Pro-

Præterea ad censuram, de moribus ultima fiet Questio.

Quamvis negandum non sit dari hodiernum quoque in Imperio nostro egregias *Impp. Electorum, statuum ac communitatum ordinationes politicas*, censorium munus explentes de Anno 1548. 1577. uti & in *Palatinatu Electorali ac Würtembergia Ducatu*, præsertimque *Venetis, Argentina, Noriberga, ac Geneva Allobrogum*, cujus vices subit multis in locis modus scrutinii Ecclesiastici, notante id & alia plura ad hanc censuram facientia *Besoldo l. 2. Synopsis politic. c. 6.* Nos vero misso hoc censorum judicio (de quo an iudicium dici debeat, frustra recigiosus est *Cic. pro A. Cluent.*) id duntaxat hac dissertatione disquiremus, anne saltem privatis adhuc tale iudicium animadvertendi in mores aliorum competat? Equidem Magnus ille *Hugo Grotius lib. 2. c. 20. §. 3.* statuit, naturæ convenientissimum cuivis homini innocenti competere jus puniendi fontem quod & ulterius deducit *d. c. 20. §. 7.* verum rectè ille refutatur a *Dn. Pufend. de Jur. Nat. l. 8. c. 3. §. 7. & §. 10.* nec non a *Dn. Ziegl. & Oslander ad Grotium dict. loc.* commodo hac ratione, quod potestas pœnam dictandi sit pars imperii; quod homo in hominem promiscuè non habet. Quinimo potestas pœnarum refertur ad effectus legis in *l. 7. de legib.* ubi virtus legis dicitur punire; adeoque eidem competit puniendi potestas cui & leges ferendi. Sed necesse non est isthuc recurri, cum sufficiat stabiliendæ nostræ sententiæ affirmativæ iudicii huius privati ac domestici. Illa ratio, quod nullus sit naturæ status, quem non ipsa natura imperio, aliquo instruxerit saltem domestico & familiari; Sine Imperio ait *Cic. lib. 3. de legib.* non domus ulla, nec civitas, nec gens, nec hominum genus stare. nec rerum natura omnis nec ipse mundus durare potest; idemque contra *Grotium* ex mente *Thomæ Aquinatis, summ. 2. 2. d. q. 64. art. 3.* prælaudatus *Dn. Lucas Oslander in Annotat. ad Grot. dict. loc. th. 7. n. 3.*

§. 8. Afferimus igitur, illis in quorum potestate alii sunt positi, ac imprimis patris. in omnes illos, qui paterno vel alio domestico & singulari ipsius imperio coercentur ob morum perversitatem, non quidem ad infligendas pœnas atroces & capitales, uti olim quidem jure veteri vitæ ac necis *l. II. de lib. & postb. L. ult. C. de patr. pot. l. 5. ad L. Pompei. de parricid. l. 3. 4. C. de patr. pot. l. unic. C. de emendat. propinquor.* Sed modicæ castigationis jus competere, quod quidem domesticum morum judicium in singulis speciebus plenius apparebit. Et hujus judicii morum domestici certitudo quoque apprimè constat ex collatione fontium juris naturalis gentium, divini & humani, ut præter alia inferius tradenda colligere est *ex can. duo nomina 35. XXIII. q. 4.* cujus hæc verba sunt: Huic officio (se correctionis, *Gloss. in d. c. 35.*) nominis invigilet disciplina, sicut cuique regenti, apta & accommodata est. Non solum Episcopo regenti plebem suam, sed & pauperi regenti familiam suam, marito regenti conjugem suam, patri regenti prolem suam, judici regenti provinciam suam, Regi regenti gentem suam. Hic ergo non minus domino in familiam, marito in conjugem ac patri in prolem, quoad coercionem morum potestas tribuitur, quam Episcopo, Judici, ac Regi in subditos. Hoc judicium domesticum disertè quoque adstruitur *ex l. ult. C. an serv pro suo fact. Verb. domi eos conveni.* Ubi intelligitur conventio instar judicii, quia convenire aliquem in jure dicitur, judicio contra aliquem agere; & domestica conventio opponitur conventioni coram Præsidente, uti ex inspectione patet: quo eodem sensu *in l. 4. C. de patr. pot.* controversia intra domum terminanda dicitur. Et *in L. un. C. de emend. propinq.* graphicè id describitur, quod fit autoritas, quæ jure patrio corrigit propinqui juvenis erratum & privata animadversione compescat. Idem quod
fit jus

fit jus domesticæ emendationis. Apertè autem *in l. 17 pr. de Furt.* dicitur, ideò patri actionem furti non proditam, quia ipse potest in furem, ceu filium, statuere. *Unde ex d. l. ult. notat. Bald in d. l. n. 1.* personam merè privatam in suos habere quandam Jurisdictionem per *L. 11. in fin. de lib. & posth. C. 13. in fin. extr. de For. comp. adeò ut Innocent. in c. Quod super 8. extra de vot. & idem Baldus in l. 1. n. 2. c. de Episc. & Cler. asserere non dubitent; quod a potestate patris in filium inceperit prima jurisdictio mundi. Quo faciunt tradita Molina de J. & J. tr. 2. D. 22. n. 5. th. 28. Laymanni l. 5. Theolog. moral. tr. 10. part. 1. c. 2. & Philippi Paschalis tractat. de effect. patr. potest.*

§. 9. Tale ergo iudicium morum competit præprimis patrif. jure triplicis societatis domesticæ, cujus ipse caput est: nim. in uxorem, in filios, in servos ac mercenarios. Ut & iis quoque qui, instar parentum, moribus & educationi alicujus præfecti sunt, uti tutoribus & magistris: denique ipsi cognationi vel ejus senioribus in singulos cognatos minores casu sic ferente & exigente per *L. 12. 12. §. 3. ib. moribus pupilli præponatur. de administrat. & peric. tutor. l. 5. §. 3. ad L. Aquil. act. t. C. de emendat. propinq.* id quod eadem fere ratione persequitur *Bald. in d. L. 1. n. 2. & in quemvis de familia competere jus castigandi statuit Bart. in l. pen. §. ult. C. de repud. lit. a.*

§. 10. Antequam autem de hoc ipso themate specialius agamus, disquirendum in genere est, quousque & ad quam pœnam iudicium hoc morum extendi possit? Et quidem dictum jam est moderatam tantum castigationem esse permissam per text. expr. *in d. l. 5. §. 3. & l. 6. ad L. Aquil. c. 35. princ. XXIII q. 4. DN. Pufend. lib. 8. de jure nat. & gent. c. 3. §. 10.* sed quibus limitibus illa moderatio definiatur dubii ju-

ris videtur: quippe quod Canones, licet alioquin æquiores jure civili Romanorum, marito potestatem concedere videantur uxorem quoque vinculis & inediâ coercendi. c. 10. XXXIII. q. 2. de quo cap. seq.

§. II. Ita ergo hoc jure definitum existimandum; quod imprimis illæ pœnæ illaque judicia excludantur, quæ infamiam vel permanens damnum relinquunt, sive in bonis sive in corpore *l. 26. pr. ubi Gothofred. de pœnis*. Omnino enim notanda est differentia inter pœnas judicis & privati patrisf. Siquidem *l. in pœna* iudicio læsio etiam esse potest, in pœna privati tantum coercitio; iudex enim in vindictam quoque contemtæ ac violatæ legis ejusq; qui læsus est, satisfactionem ac pœnam decernit, quæ exercetur sæviendo iterum in corpus, fumam, bono delinquentis: privatus autem tantum punit, ut mores emendet delinquentis, adeoque in hujus usum non perniciem. Repugnat autem sævire in aliquem in proprium ipsius usum. 2. Atrocior vindicta iudici committi potest, qui servato juris ordine ac processu cognoscere de causa tenetur; privatis non potest, qui propria autoritate sine justa cognitione juris levato velo castigant. His enim periculosum est graviores pœnas committere, quæ vel planè vel quodammodo sunt irreparabiles, 3. Per text. expr. *in l. 7. §. 2. f. de injur.* Ubi expresse, emendationes & pulsationes leviores ad moderationem; flagra autem verbera & vulnera ad atrociorē castigationem referuntur. 4. Per *l. 2. de his qui sui v. al. l. 8. §. ult l. 9. ad L. Aquil l. 3. § 4. C. de patr. potest.* Ubi excluditur præter rursitudinem & infamiam quoque sævitia atque vindicta, quippe quæ revera pœnam aliquam momentaneam ac domesticam non ingrediuntur, sed ad publicum iudicium spectant. 5. Per c. 10. XXXIII. q. 2. ubi non permittuntur remedia, quæ ad necem, vel cum sanitatis damno

inten-

intentantur, sed reliqua tantum quæ salutis non nocent. Et cum hac sententia & definitione juris transit quoque *Grot. d. c. 20. §. 10. in princ. ac Commentatores in eum passim.*

§. 12. De verberibus tamen quæri potest, an ad moderatam hanc poenam pertinere possint? Et quidem indubium est, quod in liberos, qui in potestate sunt, & servos famulosque verberibus quoque; levioribus animadverti possit per *l. 7. §. 2. & 3. de Injur.* ubi leviora verbera pulsationes dicuntur; talia scilicet unde non vulnera & permanens damnum nec cicatrices, sed momentaneus tantummodo dolor procedit, facile reparabilis *l. 17 § 1. de usufr. verb. nec cicatricibus deformare.* Cum enim dolor ille solus non noceat sanitati aut integritati corporis, nulla inde gravior vindicta aut læsionis sævitia inferri censetur. At in uxore ac matrefamil. regulariter secus videtur, tum quia illa sociæ quodammodo est vitæ & domina familiæ *L. 1. de act. rer. amot. ex costa viri & non ejus calcaneo illi concreata atque juncta Genes. c. 2. vers. 22.* tum quod verbera aliena sint ingenuis matronis, ut in causa uxoris dicitur in *l. 8. §. 2. C. de repud.* Quam sententiam approbant *Donellus l. 3. comment. de jure Civ. c. 27. in fin. Tiraquellus l. 8. connub. gl. 1. part. 9. n. 225. cum seqq. Joannes Borch. lt. consil. 16. q. 1. & Henr. Frederus Orat. 4. de poenis uxoriis, & alii.* Qualiter tamen & huic ex gravi causa quandoque plagæ ingeri possint dicetur infra §. 17. & 18. Quinimo & species quædam temporariæ cujusdam relegationis in vim disciplinæ domesticæ exerceri a patre. hactenus potest, dum in domo vel fundo suo aut ergastulo publico, *Zucht Kassel Spinnhaus* / includere atque custodire eos, in quos morum coercionem habet, potest. *l. 35 §. 5. de Her. Inst. verb. & quasi ad tempus relegatus. c. 10 XXXIII. q. 2. verb. custodiendi in domo sua.* vel etiam paterne jubere *δημοσίων ἀπεχεσθαι*, id est publicis abstinere *l. 5. §. 8. de poenis.*

Præ-

Præterea quoque potestatis illius & coercionis effectus consistit in exhæredatione liberorum ex causis *Novell. 113. c. 3.* expressis & iis similibus vel adhuc gravioribus, concordante *jure Electorali Palatino Provinciali part. 3. Tit. 14. §. 4. versic.* Es wäre dann &c. *ibi.* und doch in seiner Eltern oder der Obrigkeit Willen und Straff sich wiederum ergeben / *juncto §. 6. ibidem.*

M E M B R U M III.

De specicali judicio morum veteri, quod maritus in uxorem habuit, sublato, aut adhuc integro veletiam restituendo.

§. 13. Judicium morum maritale est vis ac potestas mariti in uxoris suæ vitam ac mores cum correctione ac coercionem inde debita, *arg. l. pen. C. de repud. & judic. mor. sublat. ac. l. unic. §. 5. c. de rei uxor. act.* & hoc judicio olim maritus partem dotis retinere poterat, sc. propter mores graviores, ob adulterium sextam, propter reliquos partem octavam *Ulp. fragm. t. 6. de dot §. 9.* adeoque hætenus etiam vindictam habuit hoc judicium: & tali ratione hæredi mariti non competebat *per l. 15. §. 1. in fin. solut. matr.* ubi de hærede mariti dicitur: *morum verò coercionem non habet. §. 1. I. de perp. & temp. act. l. pen. de in jus voc. l. 7. C. de rev. don.*

§. 14. Verum hoc judicium postea sublato est a Justin. *in d. l. pen. C. de repud. & judic. mor. subl. & in l. un. §. 5. C. de rei ux. act.* Ratio autem abrogati illius morum judicii hæc fuit, quia Justin. Imp. certas definiverat causas, propter quas solas & divertere licebat & simul hoc ipso partem dotis retinere. Fuit ergo ut supervacaneum abrogatum, cum
ex ipsis

ex ipsis Impp. constitutionibus, sc. *ex l. 8. & seqq. C. de repud.* facto divortio dos vel portio dotis retinere posset: ex iis autem causis, ex quibus divortium non esset licitum, nec licita erat dotis retentio: atque hanc rationem abrogati morum iudicii, ut supervacui, ipse Imp. innuit in *d. l. un. §. 5. C. de rei. ux. act. & d. l. pen. §. ult. C. de repud. ubi D. Brunne-
mannus, Perez. & alii Commentatores.*

§. 15. Sublatio itaque hæc atque abrogatio tantum trahenda est ad vindictam & retentionem dotis, non vero ad alias morum actiones, castigationes, coercitiones ac iudicia marito vi potestatis maritalis competentia sequenti-
bus rationibus. Quia hactenus tantum abrogatum fuit qua-
tenus erat supervacaneum *juxta §. præc.* Erat autem super-
vacuum tantum quoad pœnam dotis, quæ sequebatur jus
divortii, adeoque non opus erat eam ex speciali iudicio mo-
rum petere: non autem quoad alias morum coercitiones,
qui aliunde coercendi remanent stante matrimonio. Un-
de simul patescit, hanc domesticorum morum potestatem
maritalem in personis publicis jurisdictione ordinaria ac
mero imperio universim circumvallatis tanto magis præ-
privatis elucescere argum. sc. communi a majoritate ratio-
nis ducto, nullo jure hactenus circa hoc mutato, & tradi-
torum *Hennigi Arnisei de jure connub. cap. 1. sect. 4. & G. B. Cel-
larii lib. 1. politic. c. 2. num. 29. 2.* Quia expresse tantum agitur
in *d. l. un. §. 6. & d. l. pen. §. ult.* de retentione dotis; adeo-
que correctorium hoc jus, quod stricti juris est *per vulg.* ad
alia, ac præprimis jure publico & peculiari competentem
marito actionem & correctionem morum uxoris extendi
non debet, ne mutuo quidem conjugum assensu *per l. 5. pr.
de pact. dot. al.* quo non nisi malitiis domesticis fenestra ape-
riretur. 3. Superesse iudicium morum aliquod in uxorem
patet quoque ex harmonia juri canonici *c. 39. VII. q. 1. verb.*

C

Alteri-

ctus
13. c.
cor-
§. 4.
oder
un-
od
it
ma-
ber-
mor.
olim
ores
tem
is e-
hæ-
atr.
non
rev.
a Ju-
§. 5.
dicii
pter
do-
cum
ipsis

*Alterius uxor nec judicari vel disponi, nisi à proprio viro, eo vi-
vente non potest &c.* Potest ergo judicari a suo viro. *c. 35.
XXIII. q. 4.* Ubi etiam marito pro modo suo perinde datur
jus regendi uxorem ac judici provinciam. *C. 10. XXXIII. q.
2.* ubi etiam vinculis & jejuniis eam coercere permittitur;
*verb. Placuit, ut, si quorumcunque Clericorum uxores peccave-
rint ne fortè licentiam peccandi plus habeant, accipiant mariti
earum hanc potestatem, præter necem, custodiendi & ligandi
in domo sua, ad jejunia salutaria non mortifera cogentes.* Et
ita expresse dicitur in *add. Bart. in d. l. pen. §. fin. lit. a.* Sub-
latum est (judicium sc. morum) quoad detractionem vel
compensationem dotis, non quoad id ut vir possit illam ma-
le morigeratam castigare, sed moderate.

§. 16. Quæritur autem an potestas illa in d. c. 10.
Clericis concessa, etiam Laicis competat? Neg. id *gl. in d.
c. 10.* quia nullibi circa hos constitutum, sed illis saltem,
quibus ex ordine clericali minori (quales, qui sunt patet
*extit. decretal. de temp. ordinat. & qualit. ordinand. & ext. t.
extra. de. Clericis conjugatis*) matrimonium permissum be-
nignitate canonica singulari indultum. Verum nihil impe-
dit, quin juxta *L. 13. de legib.* quoties lege unum vel alterum
introducitur bona occasione cœtera, quæ tendunt ad ean-
dem utilitatem vel interpretatione vel certe jurisdictione
suppleantur. Accedit quod & ratio moderatæ castigatio-
nis, de qua in §. 10. & 11. militet quoque in uxoribus Laico-
rum, quibus hac animadversione nullum damnum perma-
nens infligitur, & loca de quibus in §. *præc. scil. d. c. 9. & d. c.
35.* generaliter loquantur, quod simpliciter maritus habeat
potestatem judicandi & regendi suam uxorem; quæ vero
esset potestas judicandi & regendi eam, aut quod remedi-
um coercendi mores ejus, sine hoc quidem liceret, quod
ideo, quia momentanea ac transitoria ejus est pœna, mitif-
simum

simum ac moderatiss. reputatur compellendii remedium? Et alias sine effectu ac inanis esset potestas mariti in uxorem e- jusq; mores, cui tam serio leges eam & perinde ferè ac liberos parentibus subjiciunt, ut in c. 12. XXXIII. q. 5. dicitur: Est ordo naturalis in hominibus, ut serviant foeminae viris filii parentibus. Et in c. 14. d. q. 5. subditas foeminas viris & pe- ne famulas lex esse voluit uxores. Unde etiam *Philosophus* lib. 2. *Oecon. c. 1.* censet viri mores pro lege impositos uxori, quamdiu nempe lex ipsa illis non refragatur *arg. l. 39. solut. matr.* Hinc quoque *inc. 17 d. q. 5.* dicitur constare, mulie- rem subjectam domino viri esse. Mera autem verba hæc forent & inanes potestatis umbrae, si nulla marito compe- teret explicandae potestatis, morumque coercendi ratio & ne levisima quidem ea, de qua d. c. 10. aut alia-gravior pro statu causae.

§. 17. Ita ut de ulteriore quoque in casu necessitas non ex lubricitate sed moderate coercendi, flagris sc. & fusti- bus, potestate, quicquid etiam supra citatus *Donellus* cum sequacibus contra velit, non sit jure dubitandum, quæ ma- rito conceditur in *Nov. 117. c. 14.* ex causis sc. illis, ex quibus olim jure veteri Romano ac Justiniano, simul jam inter Christianos quoque recepto, matrimonium dissolvebatur, nusquam reclamante huic juri inducto Ecclesia illius tem- poris, quippe cui pietas ac Religio Sacratissimi Imp. Justi- niani, nihil contra S. S. Scripturam & Oecumenica Conci- lia admissuri, ex rectitudine Legum latorum procul dubio satis nota erat; quæ causae legitimæ divortii & repudii in *l. 8. §. 3. l. 10. C. de repud. & Nov. 22. c. 6. & 15.* studiose sunt ex- pressæ, sc. si uxor sit adultera, venefica, homicida, plagia- ria, si sepulcra dissolvat ex sacris ædibus subtrahat, latroni- bus faveat, extraneos viros marito ignorante vel nolente frequentet, impudire osculetur, ipso in vito sine probabili

causa foras pernoctet, ludis publicis ipso prohibente inter-
sit, ipsius vitæ insidietur, conscia sit machinationis in im-
perium, immisceat se crimini falsi, audaces manus inge-
rat, industria abortum faciat, commune cum viris lava-
crum ingressa sit; aut alium de matrimonio compellave-
rit, de quibus divortii & repudii causis, demum superveni-
entis posteriore ævo juris Canonici autoritate ad unicam
adulterii restrictis, pluribus post veteres agunt *Anton. Pe-
rez. Pacius, zæsius, Corvinus, & Dn. Brunnemannus ad d. tit. c.
de repud. & Rittersbusius in exposition. Novell. 22.*

§. 18. Unde simul, argumento a majore ad minus du-
cto, patet extra has causas marito quoque jus esse plagis
mitioribus afficiendi uxorem propter leviolem perversita-
tem morum: cum expresse ideo atrociora saltem verbera,
sc. quæ fustibus, flagris &c. sine causa facta, fiunt, impro-
bentur in *d. Nov. 117. c. 14.* sub mulcta tertiæ partis donati-
onis ante nuptialis uxori ita pulsatae addictæ in locum re-
pudii antea hac de causa permisi. *l. 8. §. 2. c. de repud* pro-
pter reliqua vero, quæ modica sunt, & nihil atrocitatis ha-
bent, de injuria aliqua mulierem conqueri non posse in *d.
c. 14.* statuatur. Unde quod dicitur in *d. l. 8. §. 2.* verbera in-
genuis aliena esse, intelligendum de iis, quæ fiunt instru-
mentis servilibus, quæ proprie verbera dicuntur, ut apud
*Virg. 3. Georg. vers. 106. Illæ instant verbere torto: & 7. AE-
neid vers. 378. Torto volitans sub verbere turbo. l. 28. §. 2. de Pæn.
l. 12. de Jure fisc. ibique Gothofr.* nec non de immodicis & a-
trocioribus: alioquin constat duro nodo durum cuneum
quærendum esse pro conservanda tranquillitate familiæ, at-
que hac de causa in casu extremæ necessitatis etiam inge-
nuis plagas inferri posse *l. 7. §. 3. de Injur.* Quo etiam sensu
non ineptè dicit Harpr.

*Nux, asinus, mulier simili sunt lege ligati,
Hæc tria nil recte faciunt, si verbera cessent.*

Ein Weib / ein Esel und ein Nuß /
Man alle drey wohl schlagen muß /
Dann wo man sie nicht brüglen thut
So thut davon kein einzigs gut.

Quamquam in matres. honestæ conditionis ac bonæ
alias indolis hæc ratio exercendæ potestatis forsitan ex fri-
buscolo litis intervenientis profecta, durior minusque in-
genua sicque non omnino consulta videatur, juxta tradita
Matth. Bernegg. quest. Miscell. in Tacit. Germaniam 105.

§. 19. Quinimo nequidem ipsa pœna, qua uxor dote
vel ejus parte propter morum pravitatem multabatur ex
judicio morum juxta §. 15. hodie abrogata est, ob eandem
quæ allata est §. 13. & 14. supervacuitatis rationem: nempe
quia eadem pœna retinendæ dotis una cum dissolutione
matrimonii ex iisdem legibus obtineri, potuit, nec alio ju-
dicio opus fuit, *per l. un. §. 5. C. de rei ux. act.* quæ ratio vero
sublato hæctenus divortio jam cesset; *arg. à cessat. caus. ad
cessat. effect.* topicè ducto.

§. 20. Et sic ratione juris accuratè inita nec ipsa qui-
dem pœna retinendæ dotis olim ex judicio morum vindi-
cata *d. l. pen. in fin. c. de repud. & l. un. §. 5. C. de rei ux. act.* cum
judicio morum sublato abrogata esse nobis videtur: cum
enim ex iisdem causis depravatorum morum simul copula-
tive & matrimonium dissolvi & dotis portio retineri potu-
erit *d. l. pen. §. 1.* ac illud tantum, non hoc sublatum sit, at-
que sic sola dissolutio matrimonii ex illis causis cesset, non
autem retentio dotis inhibita lege illa appareat, nil obstat,
quominus ea adhuc obtineat & vim maximam disciplinæ
maritalis quodammodo exercent, juxta vulgatum illud: quod
abrogatum non est cur stare prohibeatur *l. 27. pr. C. de Te-*

Stam. l. 32. §. ult. C. de appellat. id quod & supradictis §. 15. factis firmatur. Qua de re pluribus videri potest *Dn. Herm. Hoffmann, Consiliarius Brandeb. Baruthi. in suo Lycurgo Romano-German. Octaviani Pisani c. 9. n. 20. & seqq.* Tractari insuper hic quoque posset, quibus juris remediis quoque adigere maritus uxorem possit, ad præstanda ea, quæ sui sunt officii, nec non de cura ejus legitima in uxorem, quæ plurimum locorum moribus præsertim juris Saxonici introducta est; verùm excedunt ea terminos jurisdictionis nostræ privatæ.

MEMBRUM IV.

De Judicio morum quod Paterfam.
exercet in filios, servos & famulos
mercenarios.

§. 21. Hoc judicium jam antea vi competentis potestatis plus satis naturali ac gentium jure informatum *l. 2. de J. & J. l. pen. C. de adopt. Aristot. l. 1. Politic. c. 8. Arnseus l. 2. relect. politic. c. 4. sect. 1. Bachov. ad §. 2. J. de patr. potest. Dn. Pufendorff. de jure nat. & gent. l. 6. c. 2. & jure civili firmatum §. 2. J. de patr. potest. Ulp. in fragm. tit. 10. pr. Dn. Tabor in Element. jurispr. p. 1. 15. 1. 20. apertè indicatur in l. 4. C. de patr. potest. ubi dicitur; congruentius quidem videtur intra domum, inter te ac filios tuos, si quæ controversiæ oriuntur, terminari &c. Parens igitur hac ratione ipse judex constituitur in controversiis domesticis liberorum ipsique determinandæ illæ relinquuntur. Et in *l. 3. c. eod.* patri rescribitur; filium, si pietatem patri debitam non agnoscit, castigare jure patriæ potestatis non prohiberis. Et in *l. un. C. de e-**

de emend. lib. verb. jure patrio corrigat erratum & priva-
 ta animadversione compescat. Nec non in l. 16. de furt. di-
 citur de jure, quod pater habet in filium furem neque e-
 nim pater, qui potest in furem (filium) statuere, necesse
 habet adversus furem litigare, ubi vox statuendi innuit po-
 testatem aliquam jus dicendi, cui congruit dispositio juris
 Canonici c. 36. XXIII. q. 5. ita ut Turnus ap. Livium L. 2. c. 50.
 recte dicat nullam esse breviorē cognitionem quam in-
 ter, patrem & filium paucisque verbis transigi posse ni pa-
 reat patri, habiturum infortunium esse. Atque hoc judi-
 cium morum domesticum eo illustrius exit in patre illu-
 stri juris super eminentis capace ex lege subordinationis fi-
 lialis, ac territorialis arg. auth. qua in provincia. C. ubi de cri-
 minibus. & traditor. Gail. de pignoration c. 4. Matth. Stephani
 de jurisd. l. 1. c. 1. n. 77. Bodin. l. 1. Rep. c. 6. n. 65. Illustris Dn. Can-
 cellarii Schütz junioris p. m. in Collegio Mss. juris publici l. 2. t.
 8. posit 2. quicquid nonnullus Gamologus contra velit: cu-
 jus & sequacium tela jam prævisa peculii vice (juxta Jure-
 tum ad Symmach. l. 2. Epist. 74.) excipere non pigrabimur.
 Hujus autem paterni judicii severius vel remissius exerciti
 exempla annotavit Valer. Maxim. L. 5. c. 8 & 9. ubi Dn. Ruper-
 tus in Commentar. & pluribus Dn. Pufendorf. sæpe laudato.
 jur. nat. & gen. tract. L. 6. c. 2. § 11. unde judicium illud usu
 non minus quàm jure Civili quoque merum vitæ ac ne-
 ces imperium domesticum in se continuisse ext. 1. de lib. &
 posth. l. ult. c. de patr. potest. constat. Quod judicium verò
 morale patrim vitæ necisque, an l. 3 & 4. c. d. t. optimo ex-
 emplo (uti quidem, forsan intuitu genii seculi illius vete-
 ris, ac religione juris Justiniani, vult Dn. Ludvvell disp. ad
 Inst. 2. tb. . . lit. e.) patribus sit ademptum, aut annon meli-
 ore ratione iisdem hoc nostro ulceroso seculo, & tanta mo-
 rum improbitate ad exemplum Imp. Ludovici Bavori istud

Norim-

Norimbergensibus A. C. 1310. in filios ἀκολάστους per speciale privilegium, (de quo *Limneus l. 7. 7. P. c. 57. n. 13.*) quali postliminio concedentis, foret restituendum occasione egregie traditorum *Job. Bodini l. 1. de Rep. c. 4. & Francisci Connani l. 2. Comment. jur. civil. c. 13.* subdubitemus, hancque sententiam affirmativam, licet de restitutione universali ob gentium hujus mundi desperantes, ex inconcusis rationibus judicii nostri morem legalibus, politicis & œconomicis, ibidem corollarii loco defendemus.

§. 22. Igitur juxta juris usum in levioribus moderata tantum potestas coercendi patri conceditur *d. l. 11. §. 1. verb. si viliora de l. un. C. de emend. propinq. verb. si atrocitas facti jus domesticæ emendationis excedat. l. 3. c. de patr. pot. verb. acriore remedio & c.* atque in gravioribus quoque correctio ac castigatio, quantum equidem commode fieri potest, domestica in pietate potius quam atrocitate consistit *per l. 5. ad l. Pompej. de parr. l. 7. §. 3. de injuriis. severiore animadversione publico judicio remissa, ita ut in nimius sævientes pro religione judicis statuatur l. 13. §. 4. Locat. l. 5. §. ult. & L. 6. ad L. Aquil.*

§. 23. Illud tamen singulare est in filliis. quod etiam in gravioribus delictis publicis Judici oblatione facta pater ipse olim pœnam determinare poterat sic oblatis eamque judex pronuntiando sequi tenebatur *per l. fin. C. de patr. pot. ubi Dn. Brunnemannus, concordante jure divino Deuteron. c. 21. vers. 18. juxta mentem & explicationem Bodini supra citato libr. 1. cap. 6. de Rep. quamvis severitate publicorum judiciorum hodierna jamdudum ab hoc jure sit discessum, & sic quodammodo hac in parte juri paterno non parum derogatum; sicuti nec aliis, quibus naturalis ille motus & σοφῶν cessat, etsi forte illis non minor potestas sit vel affectio, idem juris attribuit, uti videre est ex l. 20. 21. §. ult. ad L. 7ul. de adult.*

de adult. ubi patri quidem filiam in adulterio deprehensam, non verò marito uxorem omnino impune occidere datur, ratione differentiae itidem non ineleganti allata.

§. 24. Quamvis autem huc non spectet jus illud, quo pater filium, quem in potestate habet, olim extremam famis filialis (non paternae) necessitate sub perpetuo relivitionis pacto tacito vendere potuit L. fin. de patrib. qui fil. distr. utpote non ex iudicio aliquo & coercitione morum, sed ex veteri jure Quiritum competentis vindicationis proveniens, & nonnisi ad liberos adhuc sanguinolentos i.e. a primo matris partu adhuc dum rubentes, non alios jam majoris aetatis spectans, quod moribus aliorum quoque gentium consonum monstrat *Dn. Pufend. saepe dict. tr. l. 6. c. 2. §. 9.* magis tamen & non omnino extra oleas trahi huc potest simile jus patrum ad retrahendos vindicatione vel repetendos officio iudicis intra terminum praescriptionis legatis liberos illos, qui improbo more ac facto, saltem cupiditate lucri participandi se ipsos in servitutem (quod jure quidem facere posse videtur *arg. §. 4 f. de f. personar.*) temere vendunt. per. *l. 5. §. 11. de statu homin.* ratione pro hac sententia ducta, 1. ab illegalitate hujus conventionis *l. 37 de liberali causa*, quam poenarum adjectione invalidari potius quam validari oportebat *arg. à contrario ducto ex l. 4. quib. ad libert. proclamare non datur.* 2. à jure patriae potestatis summo, inter cujus tollendae modas venditio sui ipsius filii. jure non recensetur. 3. quod quae alicujus propria sunt, sive res, sive personae, sine ejus facto abire nequeant, *l. 11. de. R. f. quibus fundamentis* procul dubio quoque Imp. Orientis Leo ductis in sua *Nov. 59. ubi pulchre Gothofredus in notis.* venditionem hanc filii. sui ipsius, ut improbam sustulit, quam in rem videri etiam possunt *nota Hieronymi Bignonii in veteres formulas junctas Marculli Monachi c. 10.* Et hanc sententiam nostram hic firmatam calcu-

D

lo suo

lo suo probant *Bachov. in not. ad Tr. vol. 1. disp. 2. th. 3. lit. B. Arnoldus Rath / & Dn. Vinnius in Commentariis suis Mss. & impressis; atque Generosus Dn. Francisc. Fridericus ab Andler S. C. M. Consiliarius Imperialis Aulicus in medulla juris ad Inst. §. 4. de jure personarum ac Nobilissimus & Consultissimus Dn. præsēs Præceptor atque Fautor perpetim Colendus in enarratione tit. I. quib. mod. jus pat. potest. tollatur, quicquid etiam communis Dd. Scholacum Portio & Dn. Ludovello disp. ad Inst. 1. thes. 17. lit. c. in contrarium sentiat; hæcque juris prohibitivi ac vindicativi ratio etiam num hodie obtinet in delectu militari filiorumf. improbis legentium technis contra parentum voluntatem seductorum, ubi videre est in corpore juris militaris collecto ex diversis hanc in rem publicatis edictis præsertim sub pag. 464. num. 11. At quid si liberi sacrae militiae sese invitis patribus mancipient monasterium ingressi monachali subornatione atque suafu? Respondemus jure seculi idem jus retractus manere patribus ex rationibus supra traditis, & quod sine lege contrarium inferre erubescamus Nov. 18. c. 5. cum Dn. Tabore in not. Mss. ad l. 35. C. de Episc. & Cler. ac Ludovello Disp. ad Inst. 2. th. 10. lit. B. frustra cum Canonistis arg. C. ult. de judiciis in 6. dissentiente Pinello ad l. 1. C. de bon. matern p. 1. n. 45, 46. Bachov. ad Tr. v. 1 d. 2. th. fin. lit. D.*

§. 25. Judicium verò hoc morum pater tantum habet in liberos potestati subjectos, non vero in emancipatos, quia coercitio hæc patri competit jure patriæ potestatis d. l. 3. C. de patr. pot. quæ emancipatione tollitur. Quin tamen extra ordinem aliqua coercitio in emancipatos quoque suo modo competat, indubitatum per l. 7. §. 3. de Injur. quia naturaliter pater esse non desinit, & quidem si non jure patris saltem jure cognationis, in qua ipse semper est senior per L. un. C. de emend. propinq de quo amplius membro 5. Quod si emancipatus quoque adhuc pusillus sit, pater
coer-

coercitionem habet jure tutoris: nam & tutor, instar patris regendis pupilli moribus, non verò ut curator, bonis tantum administrandis præfectus censetur. *l. 2. l. 13. l. 14. de Test. tit. §. 2. 7. de Curat. l. 12. §. 3. de admin. & peric. tutor.*

§. 26. Quodque juris patri in liberos circa morum judicium, idem & domino, fortiusque olim in servos ac ancillas, remissius autem hodiè in famulos mercenarios competit. Olim quidem argumento à majori potestate vitæ necisque ad minorem ducto sed postea restricto, vel à paritate juris & rationis inducendo per *l. ult. C. an servus pro suo facto.* hisce verbis: *domi eum conveni;* ubi conventio (quæ vox, ut supra dictum, denotat actum intentandi judicii) domestica, opponitur conventioni, quæ fit coram Præside. Et in *l. 6. §. ult. ad SC. Silan.* ubi denegatur judicium, si dominus vivat, addita ratione: ipse enim in familiam suam potest animadvertere. *conf. l. 2. de his qui sui vel al. jur.* idemque in specie de mercenario dicitur in *l. 11. §. 1. de poen. gloss. in c. 39. VII. q. 1.* ad cujus juris veteris ac hodierni enucleationem egregia adfert *Job. Hermannus Stamm tr. de servit. person. l. 2. t. 4. & Dn. Struv. Synt. jur. Civ. exerc. 3. th. 32.* ita tamen illa potestas dominica, multò quidem constitutionibus Principum mansuetior effecta *l. 1. §. ult. l. 2. de his qui sui.* adhuc tamen atrocitate sua constans per *l. un. C. de Emend. serv.* hodie in famulis mercenariis obtinet, si moderatio debita adhibeatur: servilia autem verbera & atrociora alia non æquè procedunt, quippe non nisi servis convenientia, qui instar pecudum & pro nullis jure civ. erant, per *l. 1. §. 1. de his qui sunt sui vel alieni juris. l. 1. §. 2. unde cogn. l. quod attinet. 32. de R. 7. l. 1. pr. de jur. deliber. l. 59. §. 2. de condit. & demonstr.* Adhiberi quidem hic quoque possent actiones utiles de servo corrupto, de fugitivis &c. sed eæ non sunt præsentis instituti, verùm una cum aliis imperio morum reservandæ.

§.17. Cæterum, quæ de mercenariis dicta sunt, obtinent etiam in aliorum præfectorum ac præpositorum, uti Abbatum, (de quorum in claustralium & monachorum mores potestate *vid. Pauli Matthie Webneri Consil. Francon. 24*) Pædagogarum, artificum & opificum curæ ac disciplinæ commisis: quorum moderata morum dijudicatio jure quidem permiffa, nimia verò fævitia in castigando vetita, *t. t. extra. de excessib. prælator. l. 5. §. ult. l. 6. ad L. Aquil. l. 13. §. 4. Locat. ubi exemplum futoris, qui formâ calcei adeò cervicem discipuli percussit, ut ei oculus effunderetur, id quod de excessu percussione exaudiendum non ipsa percussione, quamvis omninò modus ille Orbiliorum cœduus displiceat Quintil. 1. Inst. c. 3. ubi tradit: Cædi verò discentes quanquam & receptum sit & Chrysippus non improbet, minimè velim: primum quia deforme atque servile est, & certè si ætatem spectes, injuria; deinde quod si cui tam est mens illiberalis, ut objurgatione non corrigatur, is etiam ad plagas, ut pessima quæque mancipia durabitur: postremò quod ne opus quidem erit hac castigatione, si assiduus studiorum exactor adstiterit, Id quod cum grano salis juxta debitum, sed vitio seculi haut satis in universum notum ingeniorum delectum, sumtum verissimum, ac liberioris cultus Gentibus maiore cura, quam Germanis nostris aliquanto strictioris observantiæ hæctenus excultum notavit *Anglia Sidus Cancellarius Baco Verulamius in suo de Augmentis scient. aureo libro.**

M E M B R U M V.

De Judicio morum, quod senioribus familiæ vel cognationis competit.

§.28. Nobile quoque est illud morum judicium quod cognationi, vel qui eam repræsentat Seniori, ac familiæ quasi Principi in sanguine junctos competit, quod vel ad implorationem ipsius patris. vel separatim quoque in defectu discipli-

disciplinæ & curæ paternæ aut alterius debitæ instituebatur, uti constat ex *Valer. Maxim. l. 5. c. 8. §. 2. 3. 5.* & *Seneca de Clemential. s. c. 15. ac l. un. C. de Emend. propinq.* idque legali ratione iisdemq; juris ac temperamenti regulis consistit, quibus & pleræque species reliquæ: sc. in levioribus intra terminos moderatæ ac domesticæ emendationis, in gravioribus autem in delatione judiciali punitiva *d. l. un.* cujus hæc notabilis sanctio est: Neq; nos in puniendis minorum vitiis potestatem in immensum extendi volumus, sed jure patrio autoritas seniorum corrigat erratum propinqui juvenis, & privata animadversio compescat. Quod si atrocitas facti jus domesticæ emendationis excedat, placet enormis delicti reos dedere iudicium [notioni]. Additur ratio: ut quos ad vitæ decora domesticæ laudis exempla non provocant, saltem correctionis medicina compellat.

§. 29. Competit autem hoc jus seniorum regulariter quidem non in omnes cognatos sed in minores tantum, quorum mores adhuc rudiores sunt propter lubricum ætatis, *d. l. un. voc. minoribus.* quâ voce, ut alias intelliguntur minores 25. annis, & quidem illi, qui non sunt in potestate patria nec interest, Laicus sit, an Clericus, juxta tradita *Dn. Perezii in d. l. un. n. 3.* Attamen majorenes, quoque interdum ob iudicii defectum vel abusum, huic propinquorum curæ subjecti sunt, uti mente capti, furiosi, prodigi *arg. t. t. ff. de curat. furios. dand.* Concordante hac in re *jure statutorio Electorali Palatino part. 2. t. 28. §. 1. ibi:* Daß deren Weiber/ Gesipten und Freunde/ denen an solcher Verschwendung anderer/ fürnemlich aber auch dieser Ursach halber gelegen/ daß ihnen solches zu Verkleinerung ic. gereicht.

§. 30. Videtur quidem hoc idem jus emendandi mores juxta Canones vicino & cuilibet etiam proximo competere in vicinum & proximum per *c. 36. XXIII. q. 5.* verum cum illud de nuda admonitione Christiana, non de coercitione

tione contentiosa exaudiendum, atq; sic interni magis quam externi fori sit, ut frater fratrem, amicus amicum privatim corripiat, juxta monitum *D. Augustini Epist. 61. ad Aurelium*, id non est presentis disquisitionis sed una cum aliis supra traditis magis ad affinia judicii morum pertinet, e quorum numero brevitatis studio nunc non nisi unicum sequenti membro agmen hujus disquisitionis claudat.

MEMBRUM VI.

De judicio zeli.

§. 31. Cum ergo hactenus domesticis præprimis corrigendis moribus domesticum judicium formaverimus, pateat colophonis loco in conscientia sacra & adyta quoque paulisper hic aditus, ut appareat, an in sacri & divini etiam cultus religionis ac conscientia moribus privato aliquid licitum sit nec ne? Sciendum itaque & hic judicium aliquod privatum nempe zeli ex lege Veteris Testamenti ac sententia saniorum Hebræorum formari atq; exerceri posse, quo quis privatus atrocissimi alicujus facti idololatrici aut aliàs execrandi presentis detestatione, ejusque vindicandi zelo incensus delinquentem ab opprobrio publico avertere & punire valet etiam alium occidendo: exemplo *Matathie & Phineæ filii Eleazaris*, qui zambri scortatorem idololatricum divini honoris zelo una cum scorto occiderat, *1. Macc. 2. v. 24. Num. 15. vers. 7. & seqq. Grot. 2. de J. B. & P. c. 10. §. 9. ibique Dn. Osiander in annotat. Selden. de Jur. nat. 14. c. 4.* qui tamen id fieri debuisse ait presentibus decem ad minimum Israelitis. Quamvis hanc sententiam improbet & ex Rabbiorum tantum interpretamentis parum defœcatis ortum traxisse non satis idoneis, ut videtur, modis, velit *Dn. Ziegl. ad Grot. d. c. 20. §. 9. in fin.*

§. 32. Nobis autem ita circa hanc rem consideratione juris nostri statuendum videtur, privatum tali casu per se quidem jus occidendi obtentu zeli ulla lege aut ratione non

non habuisse, cum nulla in re periculosius peccari possit, quam si impune offendendi occidendi licentia prætextu religionis zelive intempestivo forte furori atque superstitionis sæpius insanis plebis deferatur: uti apparet exemplo Christianorum Alexandrinorum, qui importuno religiosi fervoris impetu Hypatiam foeminam doctam & Philosophicam, atrociter maclarunt. *Hist. Eccl. trip. lib. 7. c. 15.* quo facit, quod fanatici etiam, & sceleratissimi quique sæpe hunc zelum sibi arrogarint, cum *Bonnoventano illo & Clemente*, monachis Jacobinis, *Job. Castello & Ravailaco Henricorum VII. Luceburgensis, Cesaris III. & IV. Gallie Regum Assasinis*; quod si tamen casu sic ferente quis præ indignatione publica & ad tutamen alicujus personæ vel honoris in extremo rei discrimine versantis sine parata aliena ope tale quid in privatum perpetret, præsertim unus ex offensoris præpositis, cuive cura talium incumbit, satisque appareat, pio ferventiq; divini honoris zelo in præsentis quodam atrocique facinore, quod contra divini Numinis reverentiam committitur, id fecisse, v.g. cum quis ad liberationem vi stuprandæ vel adulterandæ foeminæ honestæ, cognatæ, à violento invasore mortem aut opprobrium sicca intentante, procedens, eundem graviter vulnerando repellat, aut planè occidat, vel aliter abominatione facti in locum commissi vel adstantes complices sæviat, quale quid olim veteri quoque Jure Saxonico quandoq; licuisse videre est ap. Dn. Carpzov. Practicorum seculi nostri Aquilam P. 2. crimin. qu. 75. n. 7. cui jungi possunt tradita *Petri Greg. Tolosani lib. 13. de Rep. c. 6. & Job. Bochii in observ. edecumatis Psal. 105. n. 30. lit. G.* non quidem factum id omninò justum erit, attamen excusationem merebitur, & remittetur aut mitigabitur pœna, quia dolus & malitia abfuit, eadem ratione, quâ ira seu calor iracundiæ, justus dolor vel alia causa movens, etiam fatua aut bestialis à dolo in aliis sæpe delictis excusant, l. 1. §. 5. ad SC. Turp. l. 2. C. de

QA 114 1537

❁ (10) ❁

C. de reb. cred. quâ ratione marito quoque adulterum uxoris suæ occidenti nonnullis saltim casibus ignoscitur l.24.pr. de adult. quod ulterius extenditur in Nov.117. c. ult. licet occidendi jus non habeat, arg. l.20. de adult. Et huc forsan non incongruè referetur jus illud maritale quoad vindicationem adulterii illati, quod vocatur das Eysfer-Recht/de quo Besold. & Dn. Speidelius in Thesauro & Speculo pract. voc. Eysfer-Recht und Eysfer-Bericht/ibidemque citati. Patri autem ex hoc zeli iudicio domi suæ vel in generi ædibus adulterum in actu criminoso, non verò alibi cum filia deprehensum occidere, impune habetur l.23. § 2.3.4. eod. Et huc referenda exempla zeli apud Fl. Joseph. A. J. l.4. c.12. l.12. c.8. & alios. in factis vero Phineæ & Matathææ singulare quid occurrit, quia & ille erat designatus summi sacerdotii hæres atque successor, & hic sacerdos, quibus in vindicando cultu divino tunc magna imò fere summa autoritas fuit, uti benè annotavit Dn. Osiand. loc. supr. alleg. Grotii. Huc tamen Stoico ausu cum Seneca & J. Lipsio in sua Philosophia Stoica trahere velle ἀυτοχειρίαν nonnullorum ex zelo publico aut privato, iudicio profano & domestico exercitam, hoc esset vel omni sanæ rationi exilium indicere, aut cum illa æviterno perditionis malo insanire, à quo post saniores etiam Ethnicos probi Christiani merito abhorrent lubentius expectantes tandem erecto animo æternum omnium mundi morum, horarum ac morarum humanarum sine præfinito die & consule infallibiliter adventurum JUDICEM ac RERUM

F I N E M,

cui

Laus & Gloria in Ævum!

❁ (O) ❁

VONA

re

lixo-
4.pr.
oc-
non
atio-
quo
yferz
m ex
erum
nfum
enda
os. in
quia
cces-
tunc
otavit
aufu
ahere
vato,
omni
berdi-
nicos
antes
rum,
die &
UM

Pou Tf 1537, Qk

ULB Halle

3

002 425 831

thon

Inde
deco
nus
beci
TIS,
inpr
inte
ribu

M.

verustioribus in an-
re fuit positum, ne
te tempus in publi-
mitterent, sed Reipu-
sque gravioris mo-
gotiis tractandis cer-
aramq; ætatem præ-
t, rati, regiminis frœ-
bus adhuc acerbio-
rum adoptare, per-
ac Cothurnum in-
folis currum Phæ-

mane recentes

lentii & non alia in-
contingit, ut hacte-
, ætatis nempe im-
erandi DN. PAREN-
quæ simul suasit, ut
atione naturæ ordo
domus sacris ac ju-
(publicæ jurisdicti-
onis

